

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حقوق بین الملل

موضوع:

نقش سازمان ملل متحد در فرایند تحکیم صلح افغانستان

استاد راهنما: دکتر الهام امین زاده

استاد مشاور: دکتر امیرحسین رنجبریان

نگارش: سید عبدالحسین موسوی

خرداد ۱۳۸۷

۱۳۸۷ / ۱۵ / ۰۵

۱۰۵۰۷۶

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی حقوق عمومی
گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: سید عبدالحسین موسوی

گرایش:

در رشته: حقوق بین الملل

با عنوان: نقش سازمان ملل متحد در فرآیند تحکیم صلح افغانستان

را در تاریخ: ۱۳۸۷/۳/۶

به عدد	به حروف
۱۸/۷۵	هجده و هفتاد و پنج

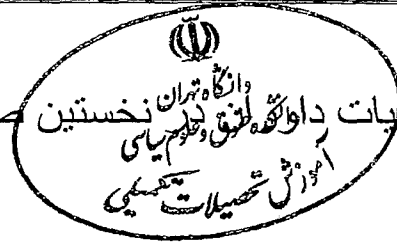
با نمره نهایی:

ارزیابی نمود.

عالی

با درجه

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر الهام امین زاده	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر امیرحسین رنجبریان	استادیار	"	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر فیروز اصلانی	استادیار	"	
۴	استاد داور (خارجی)			"	
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر سیدباقر میرعباسی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر: این برگه پس از تکمیل هیات داوران و اتفاق نظر و تایید نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

شماره _____
تاریخ _____
پیوست _____

اداره کل تحصیلات تکمیلی

باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب ^{پروری} سعید علی... متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است . در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد .
کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد .

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فجر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸

فاکس : ۶۴۹۷۳۱۴

تقدیر و تشکر

نگارنده بر خود لازم می‌داند، از کلیه عزیزانی که به نحوی در تهیه و به ثمر رسیدن تحقیق حاضر مساعدت نمودند، قدردانی نماید، چرا که «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق».

به حق تدوین این پایان‌نامه بدون راهنمایی‌های ارزنده استاد ارجمند سرکار خانم الهام امین‌زاده میسر نبود. مشاوره‌ها، راهگشایی‌ها و روشنگری‌های استاد فرهیخته و عالم جناب آقای دکتر امیرحسین رنجبریان، در بخش‌های مختلف بر غنای مجموعه حاضر افزوده است، بدین وسیله از ایشان تشکر می‌نمایم.

جای بسی خوشحالی است که داوری استاد بزرگوار جناب آقای دکتر فیروز اصلانی، با دقت نظر، حوصله و توجهات ایشان، موجبات تأیید و استواری این تحقیق را فراهم آورده.

هم‌چنین از کلیه اساتید محترم دانشکده حقوق و علوم سیاسی، مؤسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور، مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد در تهران که از همکاری و مساعدت آنان بهره‌مند بودم، قدردانی می‌نمایم.

تقدیم:

به تمام کسانی که جهت استقرار صلح در افغانستان

تلاش نموده و می‌نمایند.

فهرست کلی

۱	بخش اول: کلیات
۲	فصل اول: شیوه‌های سازمان ملل متحد برای حفظ و ایجاد صلح:
۳	مبحث اول: حفظ صلح
۳	گفتار ۱- تعاریف و مفاهیم حفظ صلح
۵	گفتار ۲- هدف عملیات حفظ صلح
۶	گفتار ۳- مبانی حقوقی و ترکیب عملیات حفظ صلح
۷	گفتار ۴- ویژگی‌های عملیات حفظ صلح
۸	گفتار ۵- وظایف و اصول حاکم بر نیروهای حافظ صلح
۷	۵-۱- وظایف نیروهای حافظ صلح
۸	۵-۲- اصول حاکم بر نیروهای حافظ صلح
۹	گفتار ۶- تکامل عملیات حفظ صلح
۱۰	۶-۱- عملیات حفظ صلح سستی
۱۱	۶-۲- عملیات حفظ صلح گسترده
۱۲	۶-۳- نقاط اشتراک و افتراق حفظ صلح گسترده با حفظ صلح سستی
۱۲	مبحث دوم: دیپلماسی پیشگیرانه
۱۳	گفتار ۱- تعریف و مفهوم دیپلماسی پیشگیرانه
۱۵	گفتار ۲- هدف از اعمال دیپلماسی پیشگیرانه
۱۵	گفتار ۳- نیروهای پیشگیرانه
۱۶	۳-۱- ارسال نیروهای پیشگیرانه
۱۶	۳-۲- مبانی حقوقی نیروهای پیشگیرانه
۱۷	۳-۳- ویژگی و شرایط نیروهای پیشگیرانه
۱۹	۳-۴- نیروهای پیشگیرانه و مداخله در امور کشورها
۱۹	مبحث سوم: ایجاد صلح (صلح‌سازی)
۲۱	گفتار ۱- تعریف و مفهوم صلح‌سازی
۲۱	گفتار ۲- نیروهای اجرای صلح

۲۲	۲-۱- هدف نیروهای اجرای صلح
۲۲	۲-۲- مبنای حقوقی نیروهای اجرای صلح
۲۵	۲-۳- تحولات نیروهای اجرای صلح
۲۵	۲-۳-۱- تحولات شکلی
۲۷	۲-۳-۲- تحولات ماهوی
۲۹	مبحث چهارم: تحکیم صلح (نهادینه کردن صلح)
۲۹	گفتار ۱- تعریف و مفهوم تحکیم صلح
۳۲	گفتار ۲- نیروهای تحکیم صلح
۳۳	۲-۱- مبنای حقوقی نیروهای تحیم صلح
۳۴	۲-۲- اشکال اعزام نیروهای تحکیم صلح
۳۴	الف) نیروهای تحکیم صلح بعد از منازعات داخلی
۳۵	ب) نیروهای تحکیم صلح بعد از منازعات بین‌المللی
۳۶	۲-۳- وظایف نیروهای تحکیم صلح
۳۷	گفتار ۳- عملکرد نیروهای تحکیم صلح سازمان ملل متحد
۳۷	۳-۱- نیروهای تحکیم صلح در کامبوج
۳۸	۳-۲- نیروهای تحکیم صلح در نامیبیا
۳۹	۳-۳- نیروهای تحکیم صلح در موزامبیک
۴۱	فصل ۲. نقش ارکان سازمان ملل متحد در زمینه حفظ صلح
۴۲	مبحث ۱. نقش شورای امنیت در زمینه حفظ صلح
۴۲	گفتار ۱. وظایف و اختیارات شورای امنیت در زمینه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی
۴۳	الف) مداخله مسالمت‌آمیز در حل و فصل اختلافات بین‌المللی
۴۳	ب) مداخله قهرآمیز و یا اتخاذ روش‌های اجبارکننده
۴۵	گفتار ۲. ماهیت سیاسی- حقوقی شورای امنیت
۴۷	گفتار ۳. تجزیه و تحلیل ماده ۳۹ منشور
۴۸	۳-۱. تهدید علیه صلح
۴۹	۳-۲. نقض صلح
۵۰	۳-۳. عمل تجاوز
۵۲	گفتار ۴. نقش شورای امنیت در فرآیند تحکیم صلح افغانستان
۵۳	۴-۱. هیأت یاری‌رسانی ملل متحد در افغانستان (یوناما)
۵۵	۴-۲. نیروی بین‌المللی حافظ امنیت (ایساف)
۵۸	مبحث ۲. نقش مجمع عمومی در زمینه حفظ صلح
۵۹	گفتار ۱. وظایف و اختیارات خاص مجمع عمومی در رابطه با حفظ صلح و امنیت بین‌المللی
۶۰	الف) صلاحیت بحث و بررسی هر مسأله مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی

- ۶۲ (ب) رسیدگی به اصول کلی همکاری برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی
- ۶۳ گفتار ۲. نقش مجمع عمومی در حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بین‌المللی
- ۶۴ الف) حق مجمع در توصیه اقداماتی برای فیصله مسالمت‌آمیز اختلافات بین‌المللی
- ۶۴ (ب) طرق تأثیرگذاری مجمع عمومی در فیصله اختلافات بین‌المللی
- ۶۵ ۱. تعیین میانجی
- ۶۵ ۲. تأسیس کمیته و کمیسیون ویژه
- ۶۶ ۳. صدور قطعنامه و اعلامیه
- ۶۷ گفتار ۳. رابطه شورای امنیت با مجمع عمومی در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی
- ۶۷ ۱-۳- شورای امنیت مسئول اولیه و نه انحصاری حفظ صلح و امنیت بین‌المللی
- ۶۷ الف) مسائلی که در مجمع مورد بررسی قرار می‌گیرد چنانچه مستلزم اقدام باشد به شورای امنیت ارجاع شود
- ۶۸ (ب) قطعنامه اتحاد برای صلح استثنایی بر تکلیف فوق
- ۶۸ ۱. محتوی قطعنامه
- ۶۸ ۲. اجرا در قضایای مختلف
- ۶۹ (ج) مجمع عمومی می‌تواند توجه شورای امنیت را نسبت به هر وضعیتی که صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره اندازد، جلب نماید
- ۶۹ (د) هنگام رسیدگی شورا به هر اختلافی مجمع نمی‌تواند به آن رسیدگی نماید مگر به درخواست شورا
- ۷۰ (و) گزارش سالانه شورا به مجمع در مورد اقدامات مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی
- ۷۰ مبحث ۳. نقش دبیرکل در زمینه حفظ صلح
- ۷۲ گفتار ۱. نقش دبیرکل در حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات بین‌المللی
- ۷۳ گفتار ۲. وظایف و اختیارات دیپلماتیک دبیرکل
- ۷۳ ۱-۲. رابطه دیپلماتیک دبیرکل با شورای امنیت
- ۷۳ الف) جلب توجه شورای امنیت در امور مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی
- ۷۴ (ب) اعلام مطالب به صورت کتبی و یا شفاهی در شورای امنیت
- ۷۴ (ج) مأموریت‌های محوله به دبیرکل از طرف شورای امنیت
- ۷۵ ۲-۲. رابطه دیپلماتیک دبیرکل با مجمع عمومی
- ۷۵ الف) گزارش سالانه دبیرکل به مجمع عمومی
- ۷۵ (ب) نقش دبیرکل در تهیه و تصویب قطعنامه‌های مجمع عمومی
- ۷۵ (ج) مأموریت‌های محوله به دبیرکل از طرف مجمع عمومی
- ۷۶ ۲-۳. ابتکارات شخصی دبیرکل
- ۷۷ گفتار ۳. نقش دبیرکل ملل متحد در فرآیند تحکیم صلح افغانستان
- ۸۴ مبحث ۴. نقش کمیسیون تحکیم صلح در زمینه حفظ صلح

۸۴	گفتار ۱. ماهیت کمیسیون تحکیم صلح
۸۵	گفتار ۲. ساختار کمیسیون تحکیم صلح
۸۵	۲-۱. کمیته تشکیلاتی
۸۷	۲-۲. دفتر حمایتی تحکیم صلح
۸۷	۲-۳. صندوق تحکیم صلح
۸۷	گفتار ۳. کارکردهای کمیسیون تحکیم صلح
۹۰	بخش ۲. بررسی ابعاد تحکیم صلح در افغانستان
۹۱	فصل ۱. اقدامات بنیادی و زمینه‌ساز تحکیم صلح
۹۱	مبحث ۱. کمک به برگزاری انتخابات
۹۲	گفتار ۱. کمک‌های انتخاباتی سازمان ملل متحد
۹۴	۱-۱. فعالیت‌های قبل از کمک انتخاباتی
۹۵	۱-۲. انواع کمک انتخاباتی سازمان ملل متحد
۹۷	گفتار ۲. کمک انتخاباتی سازمان ملل متحد در افغانستان
۹۸	مبحث ۲. خلع سلاح، ترخیص و تلفیق مجدد نیروها
۱۰۰	گفتار ۱. خلع سلاح، ترخیص و تلفیق مجدد نیروها در افغانستان
۱۰۰	۱-۱. خلع سلاح عمومی
۱۰۲	۱-۲. خلع سلاح گروه‌های غیرقانونی
۱۰۳	مبحث ۳. فرایند دولت سازی
۱۰۴	گفتار ۱. دولت سازی در افغانستان
۱۰۴	۱-۱. از عملیات آزادی پایدار تا تشکیل دولت موقت
۱۰۶	۱-۲. از تشکیل دولت موقت تا دولت انتقالی
۱۰۷	۱-۳. از تشکیل دولت انتقالی تا تصویب قانون اساسی
۱۰۸	۱-۴. از تصویب قانون اساسی تا انتخابات ریاست جمهوری
۱۱۰	۱-۵. از انتخابات ریاست جمهوری تا انتخابات پارلمانی
۱۱۰	مبحث ۴. فرآیند ملت سازی
۱۱۲	گفتار ۱. فرآیند ملت سازی در افغانستان
۱۱۶	مبحث ۵. حکومت قانون
۱۱۸	گفتار ۱. بازسازی نظام حقوقی و قضایی افغانستان
۱۱۹	الف) مشکلات نظام حقوقی
۱۲۰	ب) مشکلات نظام قضایی
۱۲۲	گفتار ۲. نظم حقوقی افغانستان
۱۲۲	۲-۱. تعریف نظم حقوقی
۱۲۳	۲-۲. منابع حقوق
۱۲۳	۲-۳. وضعیت قوانین در افغانستان

۱۲۴. ۲-۴. ساختار قوه قضائیه
۱۲۵. مبحث ۶. ریشه‌کنی مواد مخدر
۱۲۶. گفتار ۱. ریشه‌کنی مواد مخدر در افغانستان
۱۳۱. مبحث ۷. اصلاحات در سیستم‌های امنیتی
۱۳۱. گفتار ۱. بازسازی اردوی ملی افغانستان
۱۳۳. گفتار ۲. بازسازی پلیس ملی افغانستان
۱۳۶. فصل ۲. اقدامات به منظور تقویت فرآیند تحکیم صلح
۱۳۶. مبحث ۱: ارتقاء و حمایت از حقوق بشر
۱۴۲. گفتار ۱. ارتقاء و حمایت از حقوق بشر در افغانستان
۱۴۴. ۱-۱. بازتاب حقوق بشر در قانون اساسی جدید
۱۴۴. ۱-۲. نهادهای تضمین‌کننده حقوق بشر در افغانستان
۱۴۶. ۱-۳. عملکرد کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان
۱۴۷. گفتار ۲. بررسی وضعیت حقوق زن در افغانستان
۱۴۷. ۲-۱. مشکلات زنان افغانستان
۱۴۷. ۲-۲. اقدامات دولت جدید افغانستان در مورد زنان
۱۵۰. گفتار ۳. بررسی وضعیت حقوق کودک در افغانستان
۱۵۰. ۳-۱. تعریف کودک
۱۵۰. ۳-۲. مشکلات کودکان افغانستان
۱۵۱. ۳-۳. اقدامات دولت جدید افغانستان در مورد کودکان
۱۵۲. مبحث ۲. الحاق به معاهدات بین‌المللی
۱۵۲. گفتار ۱. اقسام معاهده
۱۵۳. گفتار ۲. الحاق افغانستان به معاهدات بین‌المللی حقوق بشر
۱۵۴. ۲-۱. تعهدات قراردادی افغانستان در زمینه حقوق بشر
۱۵۴. ۲-۲. کنوانسیون‌های بین‌المللی مورد تصویب دولت افغانستان
۱۵۷. مبحث ۳. کمک به مین‌روبی
۱۵۷. گفتار ۱. آثار مین
۱۵۸. گفتار ۲. مبارزه علیه مین‌های زمینی
۱۵۸. ۲-۱. نقش سازمان ملل متحد
۱۵۹. ۲-۲. نقش نهادها یا برنامه‌های ملل متحد
۱۶۱. گفتار ۳. مین‌روبی در افغانستان
۱۶۳. مبحث ۴. بازگشت پناهندگان
۱۶۴. گفتار ۱. تعریف پناهنده و آواره
۱۶۵. گفتار ۲. بازگشت پناهندگان افغان
۱۶۵. ۲-۱. کندشدن روند بازگشت، علل و پیامدها
۱۶۷. ۲-۲. رابطه متقابل بازگشت پناهندگان و کمک برای بازسازی

۱۶۸	مبحث ۵. فرآیند بازسازی
۱۶۸	گفتار ۱. بازسازی افغانستان
۱۷۰	۱-۱. بازسازی توسط سازمان‌های غیردولتی
۱۷۱	۱-۲. بازسازی توسط دولت افغانستان
۱۷۳	۱-۳. کمک به بازسازی توسط بانک جهانی
۱۷۳	۱-۴. تیم‌های بازسازی استانی
۱۷۵	مبحث ۶. ارتقاء دموکراسی
۱۷۶	گفتار ۱. مفهوم دموکراسی
۱۷۸	۱-۱. اصول دموکراسی
۱۷۸	گفتار ۲. فرآیند دموکراسی سازی در افغانستان
۱۸۲	- نتیجه‌گیری:
۱۸۵	- منابع و مأخذ:
۱۹۱	- ضمائم:
۱۹۱	ضمیمه ۱. هیأت‌های صلح کنونی ملل متحد به رهبری اداره عملیات حفظ صلح
۱۹۳	ضمیمه ۲. متن کامل موافقتنامه بن به زبان فارسی
۲۰۳	ضمیمه ۳. متن کامل موافقتنامه بن به زبان انگلیسی
۲۱۱	ضمیمه ۴. برخی از مهم‌ترین قطعنامه‌های شورای امنیت در ارتباط با افغانستان

مقدمه

هدف اصلی از تشکیل سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵ حفظ صلح و امنیت بین‌المللی بود. به منظور تضمین اجرای این مهم ساز و کاری به نام «سیستم امنیت جمعی» برای آن در نظر گرفته شد. لیکن وقوع جنگ سرد مانع از تحقق سیستم مذکور گردید. سازمان ساز و کار دیگری را تحت عنوان «عملیات حفظ صلح» با ماهیتی مسالمت‌آمیز ابداع نمود. تا بدین طریق به وظیفه خود عمل کند. این ساز و کار هر چند در منشور به صراحت مشخص نشده، لیکن اعضای شورای امنیت براساس اهداف کلی منشور و اختیارات ضمنی، این نیروها را ایجاد نموده است.

نیروهای حافظ صلح را به لحاظ وظایف و اختیارات می‌توان به دو نسل تقسیم کرد:

نسل اول از سال ۱۹۴۵ تا ۱۹۸۸ تحت عنوان «عملیات حفظ صلح سنتی» است. در این دوره نیروهای حافظ صلح با ماهیت مسالمت‌آمیز و وظایف نظارتی بین مرزهای کشورهای طرف اختلاف و منازعه براساس رضایت و درخواست آنها مستقر می‌شدند و اصول حاکم بر آنها عبارت بودند از اصل رضایت، اصل بی‌طرفی و اصل عدم استفاده از زور مگر در خد دفاع از خود.

نسل دوم با عنوان «عملیات حفظ صلح گسترده» از سال ۱۹۸۹ آغاز شده است. ملاک این تقسیم‌بندی خاتمه جنگ سرد است. از سال ۱۹۸۹ تحولاتی در وظایف و اختیارات نیروهای حافظ صلح ایجاد شد. این نیروها به چهار نوع یا دسته تقسیم شدند:

دسته اول: نیروهایی با ماهیت مسالمت‌آمیز که بین مرزهای کشورهای طرف اختلاف و منازعه براساس رضایت و درخواست مستقر می‌شوند. تحت عنوان «نیروهای حفظ صلح» یاد می‌شود و وظایفی مثل حفظ آتش‌بس یا نظارت بر آن را برعهده دارند.

دسته دوم: نیروهایی که قبل از درگیری بین کشورها و یا داخل کشورها مستقر می‌شوند و تحت

عنوان «نیروهای پیشگیرانه» معرفی شدند. نظیر آنچه در رواندا و اوگاندا و کشور مقدونیه اتفاق افتاد.

دسته سوم: نیروهایی که در حین درگیری و مخاصمات بین کشورها یا درون کشورها تحت عنوان «نیروهای اجرای صلح» در محل منازعه مستقر می‌گردند. این نیروها بیشترین تحول را به خود اختصاص

داده تا جایی که می‌توان گفت این نیروها از ابداعات خاتمه جنگ سرد هستند. این نیروها ممکن است در اجرای وظایفشان از زور و اجبار استفاده نمایند. مانند نیروهای سازمان ملل در سومالی و بوسنی. دسته چهارم: نیروهایی هستند که بعد از منازعه و درگیری بین کشورها یا درون کشورها تحت عنوان «نیروهای تحکیم صلح» مستقر می‌شوند. مانند نیروهای سازمان ملل در کامبوج، موزامبیک و السالوادور.

به نظر می‌رسد نیروهای تحکیم صلح موفقیت‌هایی داشته‌اند و علت موفقیت آنها را باید در ماهیت آنها جست‌وجو کرد. زیرا براساس موافقت‌نامه‌ای که از قبل منعقد گردیده و وظایف و اختیارات آنها دقیقاً مشخص شده است، اعزام می‌شوند.

به دنبال حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و حمله امریکا به افغانستان که منجر به سقوط طالبان گردید. تلاش‌هایی برای تحکیم صلح در افغانستان توسط سازمان ملل متحد صورت گرفت. از آن جمله می‌توان به برگزاری کنفرانس بن / آلمان اشاره کرد که نقطه عطفی در تاریخ افغانستان گردید. در این اجلاس گروه‌های متخاصم افغانستان موافقت‌نامه‌ای را امضا نمودند. طبق این موافقت‌نامه وظایف متعددی (سیاسی-امنیتی) برای سازمان ملل متحد (نیروهای تحکیم صلح) در نظر گرفته شده است. سازمان ملل متحد بدین منظور هیأت یاری‌رسانی ملل متحد در افغانستان (یوناما) و نیروهای بین‌المللی حافظ امنیت (ایساف) را به افغانستان گسیل داشت.

ضرورت و هدف انتخاب موضوع

جای بسی خوشحالی است که کشور افغانستان سال‌های جنگ داخلی و سختی و مرارت را پشت سر گذاشته و اینک براساس موافقت‌نامه بن، دولتی دائم و تا حدودی فراگیر روی کار آمده است. از آنجایی که صلح پس از مخاصمات مسلحانه بسیار سست و شکننده است و در صورت عدم تقویت در اندک زمانی فرو می‌ریزد، لذا ضرورت تحکیم آن احساس می‌شود.

با عنایت به این مطلب که موضوع این پایان‌نامه مهم و قابل تأمل می‌باشد و جای تحقیق و تفحص بیشتری در این زمینه وجود دارد. می‌توان این پژوهش را جزء اولین گام‌هایی دانست که در این مورد برداشته می‌شود و خلأ موجود تا حدودی مرتفع می‌شود. در این طرح تلاش می‌شود تا اقدامات صورت گرفته در جهت تحکیم صلح افغانستان بالاخص توسط سازمان ملل متحد به بحث و بررسی گرفته شود.

مطالعه ادبیات و سوابق تحقیق

از آغاز تأسیس سازمان ملل متحد تاکنون بیش از پنجاه عملیات در زمینه حفظ صلح توسط سازمان ملل متحد انجام شده است، نظیر کامبوج، قبرس، کنگو، لیبیا، افغانستان و ...

لذا در زمینه حفظ صلح کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده است. اما در زمینه تحکیم صلح آنهم در حیطه افغانستان منابع بسیار محدود می‌باشد. به جرأت می‌توان گفت که پیرامون موضوع این تحقیق تاکنون منبعی که به تحلیل علمی و تئوریک موضوع بپردازد موجود نیست.

مطالعه و بررسی روند تحکیم صلح در افغانستان سؤالات متعددی را به ذهن متبادر می‌سازد که ما در پی پاسخ به آنها هستیم.

سؤال اصلی ما در این تحقیق این است که سازمان ملل متحد چه نقشی در فرآیند تحکیم صلح افغانستان دارد؟

فرضیه اصلی: نقش سازمان ملل متحد در فرآیند تحکیم صلح افغانستان پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ مثبت بوده است.

شناسایی متغیرهای دخیل:

شورای امنیت، مجمع عمومی، دبیرکل، نیروهای حافظ صلح.

روش‌ها و فنون اجرایی تحقیق

روش اصلی انجام این تحقیق روش آزمایشی (تجزیه و تحلیل داده‌ها) است. گردآوری داده‌ها و جمع‌آوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای، پایگاه‌های اینترنتی، نشریات، اسناد سازمان ملل متحد (قطعه‌نامه‌های شورای امنیت، مصوبات مجمع عمومی، گزارش‌های سالانه دبیرکل و عملیات‌های حفظ صلح) می‌باشد.

نقطه تمرکز

بدیهی است که هدف و محدوده تحقیق بعد از حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ (دولت جدید افغانستان) را در بر می‌گیرد.

سازماندهی تحقیق

تحقیق حاضر شامل دو بخش و هر بخش شامل دو فصل تنظیم شده است. بخش اول با عنوان کلیات، شامل شیوه‌های تأمین صلح سازمان ملل متحد و نقش ارکان سازمان در این زمینه است.

بخش دوم به بررسی ابعاد فرایند تحکیم صلح افغانستان پرداخته می‌شود که شامل تطبیق موافقت‌نامه بن و اقداماتی به منظور تقویت و تحکیم فرآیند صلح توسط سازمان ملل متحد (نیروهای تحکیم صلح پس از منازعه) است.

بخش اول - کلیات

سازمان ملل متحد، با تجربه‌ترین ارگان حافظ صلح است. براساس منشور ملل متحد، حفظ صلح از وظایف کل سازمان می‌باشد و هر کدام از ارکان سازمان ملل متحد در حدود وظایف و اختیارات خود برآنند که در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی مؤثر واقع شوند. به عبارتی ارکان ملل متحد همگی نقش‌های مهم تکمیلی در تقویت صلح و امنیت بین‌المللی ایفا کنند. یکی از مهم‌ترین و سودمندترین سازوکارهای سازمان ملل متحد برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی استفاده از نیروهای حافظ صلح است.

در این بخش، ابتدا به بررسی ابزارهای چهارگانه تأمین صلح سازمان ملل متحد می‌پردازیم. (فصل اول) سپس نقش ارکان ملل متحد را در زمینه حفظ صلح به طور عام و نقش دو رکن شورای امنیت و دبیرکل را به طور خاص در حوزه افغانستان بررسی می‌کنیم (فصل دوم).

فصل اول: شیوه‌های سازمان ملل متحد برای حفظ و ایجاد صلح

یافته‌های مطالعات صلح حاکی از آن است که صلح را باید چیزی فراتر از فقدان جنگ دانست. چراکه وضعیت صلح منفی* یا صرف عدم وجود جنگ نمی‌تواند عدم رویداد جنگ در آینده را تضمین کند. صلح مثبت** به حالتی اشاره دارد که طی آن سعی بر آن است تا دلایل بروز درگیری‌ها حل و فصل شوند. صلح تنها یک آتش‌بس نیست بلکه یکی از عناصر متشکله آن، تبادل ارتباطات میان طرفین است. در جریان فرآیند صلح مثبت، نه تنها نیروی نظامی کشورها جنگ با یکدیگر را متوقف می‌سازد، بلکه وضعیت اختلال اقتصادی و تشویش سیاسی را به شرایط مساعد برمی‌گرداند که در مطالعات صلح، این عوامل، پایه‌ی مداخلات اجتماعی را که به جنگ مبدل خواهند شد تشکیل می‌دهد.

از آنجایی که هدف عمده از ایجاد سازمان ملل متحد حفظ صلح و امنیت بین‌المللی عنوان شده است. از زمان تأسیس سازمان ملل بارها از آن خواسته شده از تشدید اختلافات و تبدیل آنها به جنگ جلوگیری کند، طرف‌های متخاصم را تشویق کند به جای زور مذاکره کنند یا به احیای صلح به هنگام شروع مناقشه کمک کند.

یکی از ساز و کارهای سازمان ملل برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی استفاده از نیروهای حافظ صلح است. به کارگیری نیروهای حافظ صلح به صراحت در منشور ذکر نشده، لیکن اعضای سازمان به منظور اجرای اهداف کلی منشور این نیروها را ایجاد نمودند و تاکنون فعالیت‌های مختلفی را به منظور حفظ صلح و امنیت بین‌المللی انجام داده‌اند.

برای آشنایی بیشتر با این موضوع در فصل اول چهار شیوه‌ی تأمین صلح سازمان ملل متحد را طی چهار مبحث جداگانه (حفظ صلح، دیپلماسی پیشگیرانه، ایجاد صلح و تحکیم صلح) مورد بحث و بررسی قرار می‌دهیم.

* Negative Peace.

** Positive Peace.

مبحث اول: حفظ صلح*

حفظ صلح معانی متعددی را به ذهن متبادر می‌سازد. لذا جهت روشن شدن مفهوم واژه مذکور ابتدا تعاریف و مفاهیم مختلفی که از حفظ صلح به عمل آمده است، ارائه می‌گردد.

گفتار ۱: تعاریف و مفاهیم حفظ صلح

از عملیات حفظ صلح در چارچوب سازمان ملل متحد، به عنوان پدیده‌ای سویی جنریس** یاد می‌شود. بدین معنی که در منشور ملل متحد مقررات صریحی در خصوص عملیات مزبور وجود ندارد. این واقعیت که نیروهای حافظ صلح در متن منشور پیش‌بینی نشده است بدان معنی نیست که تأسیس این قبیل نیروها با روح منشور نیز مخالف بوده و این سازمان صلاحیت تأسیس چنین نیروهایی را نداشته است. طبق یک تفسیر اعزام نیروهای ناظر اقدامی بینابین در فصل شش و هفت منشور است.^۱ از آنجا که منشور ملل متحد در هیچ‌یک از مواد خود اصطلاح حفظ صلح را تعریف نکرده است. به همین خاطر تعاریف گوناگونی از این اصطلاح ارائه گردیده است.

الف) برخی مفهوم موسع*** را در نظر گرفته و معتقدند «حفظ صلح، معطوف است به تمام تدابیر و اقدامات سازمان ملل متحد در حفظ یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی. طبق این تعریف «حفظ صلح» نه تنها نیروهای سازمان ملل متحد، بلکه کمیته‌های تحقیق، نماینده‌های ویژه دبیرکل و به طور کلی دیپلماسی در چارچوب سیستم ملل متحد را نیز در بر می‌گیرد.^۲

ب) خانم رزالین هیگنز مفهوم «عملیات حفظ صلح» را چنین ارائه می‌نماید:

«حفظ صلح سازمان ملل متحد معطوف است به عملیاتی که در آن، افراد با تبعیت از سازمان ملل متحد مبادرت به وظایف نظامی یا شبه‌نظامی می‌نمایند و یا به منظور دفاع از خود در تعقیب وظایف تعیین شده توسط سازمان ملل متحد، در مواردی که برای حفظ صلح ضرورت دارد اسلحه حمل می‌کنند. این معیار به عنوان معیاری مناسب در نظر گرفته شده است، اعم از اینکه عملیات مبتنی بر رضایت دولتی که عملیات سرزمین آن صورت می‌گیرد، باشد یا نباشد. بنابراین این گروه مبادرت به اقدامات شبه‌نظامی مانند عملیات آنوک**** در کنگو و یونف***** در مصر، اقدامات نظامی سازمان ملل متحد علیه کره شمالی و به گروه

* Peace Keeping.

** Sui Generis.

۱. سعید میرزایی ینگجه، تحول مفهوم حاکمیت در سازمان ملل متحد، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۳، ص ۱۹۲.

*** Lato Senu.

۲. فریده شایگان، عملیات حفظ صلح سازمان ملل متحد، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ اول، ۱۳۷۲، ص ۹.

**** United Nations Operation in the Congo.

***** United Nations Emergency Force.

ناظران نظامی در لبنان، کشمیر، خاورمیانه و سایر نقاط خدمت کرده‌اند، می‌پردازند.^۳

بدین ترتیب، خانم هیگنز در بررسی خود مفهوم موسع «حفظ صلح» را در نظر گرفته است که اقدامات قهری به موجب فصل هفتم منشور را نیز شامل می‌گردد.

ج) آکادمی بین‌المللی صلح (International Peace Academy)، عملیات حفظ صلح را چنین تعریف می‌کند:

«ممانعت، تحدید، تعدیل و خاتمه بخشیدن به مخاصمات میان کشورها یا درون آنها، از طریق مداخله مسالمت‌آمیز طرف ثالث که به گونه‌ای بین‌المللی سازماندهی و هدایت شده باشد، و از نیروهای کشوری و پلیس چندملیتی به منظور اعاده و حفظ صلح استفاده نماید.»^۴ تعریف مذکور، خاتمه بخشیدن به مخاصمه را که از وظایف مربوط به برقراری صلح است شامل می‌گردد. به علاوه عملیات حفظ صلح چند ملیتی را اعم از آنکه در چارچوب سازمان ملل متحد و یا خارج از آن برپا شده باشند و نیز اعاده صلح، یعنی عملیات قهری و اجرایی را در زمره عملیات حفظ صلح محسوب می‌نماید.

د) تعریفی که از پروفیسور گودریچ از حفظ صلح ارائه شده است بدین شرح است:

«عملیات حفظ صلح، نه به منظور تأثیرگذاری بر رفتار دولت‌ها از طریق روش‌های قهری، بلکه جهت مساعدت به اجرای توافق‌هایی است که قبلاً حاصل شده است و لازمه آن اجرای وظایفی چون نظارت، گزارش و کمک به فیصله اختلافات کوچک و اجرای وظایف پلیس محلی و به طور کلی، انجام کارهایی است که تصور می‌رود به هدف نهایی فیصله مسالمت‌آمیز کمک می‌نماید.»^۵

ه) دبیرکل سابق سازمان ملل متحد، پطروس غالی در گزارش خود تحت عنوان «دستور کاری برای صلح»^۶ عملیات حفظ صلح را اینگونه تعریف نموده است:

«حفظ صلح عبارتست از استقرار و حضور سازمان ملل متحد در منطقه که تاکنون با رضایت طرف‌های مربوطه صورت می‌گرفته و معمولاً شامل پرسنل نظامی یا انتظامی سازمان ملل بوده و در برخی اوقات غیرنظامیان را نیز شامل می‌گردد. در واقع حفظ صلح همان شیوه‌ای است که هم امکان جلوگیری از درگیری و هم صلح‌سازی را گسترش می‌دهد...»^۷

بدین ترتیب، دبیرکل ملل متحد در دستور کاری برای صلح مفهومی مضیق از حفظ صلح^۸ را ارائه نموده است. بدین ترتیب صاحب‌نظران تعاریف و مفاهیم گوناگونی را از حفظ صلح ارائه کرده‌اند برخی

3. Rosaly Higgins, "United Nations Peace Keeping", London: Oxford University Press, 1981, P.13.

۴. فریده شایگان، همان، ص ۱۴.

5. Goodrich, "The United Nations in a Changing World", New York, 1974. PP 149-150.

6. Boutros, Boutros - Ghali. "An Agenda for Peace", UNDOC. A/47/277-S/24111, 17 June 1992.

7. Ibid. Para 20.

۸. پطروس غالی، عملیات حفظ صلح را از ابداعات سازمان ملل قلمداد نموده است. دستور کاری برای صلح، پاراگراف ۴۶.

مفهوم موسع و برخی مفهوم مضیق* را در نظر گرفته‌اند. اما براساس عملکرد و رویه سازمان ملل متحد حفظ صلح به مفهوم مضیق به عنوان به کارگیری نیروهای چندملیتی، تحت فرماندهی سازمان ملل متحد، جهت مساعدت به کنترل و حل منخاصمه میان کشورهای متخاصم و گاه میان جوامع متخاصم در داخل یک کشور به کار برده شده است.

حال پس از تعاریف و مفاهیم حفظ صلح برای آشنایی با ساز و کار نیروهای حفظ صلح هدف، مبنای حقوقی، ترکیب و خصوصیات این نیروها را به بحث می‌گیریم:

گفتار ۲: هدف عملیات حفظ صلح

نخستین هدف عملیات پاسداری صلح متوقف کردن درگیری‌های مسلحانه یا جلوگیری از آغاز دوباره این درگیری‌هاست. نیروهای پاسدار صلح هدف خود را از راه ایجاد مانع طبیعی میان طرف‌های درگیر و نظارت بر حرکت‌های نظامی آنان تأمین می‌کند. دومین هدف پاسداری صلح ایجاد زمینه‌ای استوار برای مذاکرات است که برپایه آن بتواند به راه‌حلی برای از میان برداشتن درگیری برسد. این عملیات می‌تواند از راه دادن مهلت به طرف‌ها برای آرام کردن اوضاع، بی‌آنکه ترسی از یورش ناگهانی طرف دیگر در میان باشد، تنش میان طرف‌های درگیر را خنثی سازد. در تئوری، این کار باید آنان را به مذاکره و دادن امتیاز بیشتر مایل کند. اگر عملیات پاسداری صلح مؤثر باشد، می‌تواند به حل اختلاف کمک کند و بی‌آنکه مایه خونریزی شود که این خود دستاوری ارزشمند است. با این حال هیچ رهیافت صلحی نمی‌تواند در همه جا و در همه درگیری‌ها مؤثر باشد.

رهیافتی ممکن است در شرایطی ویژه کاملاً موفقیت‌آمیز باشد ولی در زمینه‌ای دیگر با شکست کامل روبه‌رو شود.^۹ برای مثال به رغم تلاش‌های سازمان ملل متحد در سومالی، طرف‌های درگیر در این کشور به جنگ خاتمه ندادند. بنابراین حفظ صلح راهی برای کمک به کشورهای دچار مناقشه است تا شرایطی برای صلح پایدار به وجود آورند.

گفتار ۳: مبنای حقوقی و ترکیب عملیات حفظ صلح

مبنای حقوقی اقدام سازمان ملل متحد در یک منازعه، تحت عنوان عملیات حفظ صلح، باید در اصول

* Stricto Sensu.

۹. پاول اف دیل، «عملیات پاسداری صلح و تلاش برای صلح»، ترجمه جمشید زنگنه، مجله سیاست خارجی، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، شماره دوم، سال سوم (تیر و شهریور ۱۳۶۸)، صص ۲۷۴-۲۷۳.

و مقررات منشور جستجو شود. در هیچ‌یک از قطعنامه‌های شورای امنیت یا مجمع عمومی که به منظور برپایی عملیات حفظ صلح صادر گردیده‌اند اشاره صریحی به مقررات منشور، به عنوان مبنای حقوقی عملیات وجود ندارد. تنها استثنا عملیات گروه ناظر ملل متحد در ایران و عراق (UNII MOG)* است که صریحاً بر مبنای مواد ۳۹ و ۴۰ منشور برپا گردید. به علاوه عملیات هیأت نظارت ملل متحد در عراق و کویت (UNIKOM)** نیز به طور کلی در چارچوب فصل هفتم منشور صورت گرفته است.^{۱۰} میان وظایف یک نیروی صلح سازمان ملل و مبنای حقوقی که این نیرو براساس آن تشکیل می‌گردد ارتباط اساسی وجود دارد.^{۱۱}

نیروهای ملل متحد اصالتاً بین‌المللی‌اند و به طور کامل در سازمان ملل متحد ادغام شده‌اند. دبیرکل برنامه استقرار آنها را تحت نظر ارگانی که اجازه ایجادشان را داده است یعنی مجمع عمومی یا شورای امنیت تنظیم می‌کند. فرمانده کل نیروها را ملل متحد تعیین می‌کند و دولت‌های تأمین‌کننده سربازان آن به موجب توافقی مشخص می‌شوند که ما بین ارگان صالح و دولت‌های عضوی که از آنها تقاضای همکاری شده است، منعقد می‌گردد. نیروهای فوری یا ناظر از هر نظر ارگان‌های فرعی مجمع و یا شورا محسوب می‌شوند. جایگاه این نیروها را در روابط با دولت و یا دولت‌های محل استقرار توافقی مشخص می‌سازند. این توافقی‌ها را مقررات موضوعه دبیرکل کامل می‌کند.

گفتار ۴: ویژگی‌های عملیات حفظ صلح

۱. غیرقاهرانه و آمرانه بودن عملیات حفظ صلح: از آنجا که اینگونه عملیات «علیه هیچ کشوری که تقصیرش از قبل طبق آیین ماده ۳۹ منشور اثبات شده باشد، صورت نگرفته، بنابراین عملیات حفظ صلح یک روش آمرانه را تشکیل نمی‌دهد.» بلکه تنها مأموریت جداسازی نیروهای متخاصم بر عهده نیروهای حافظ صلح است تا شاید بتواند از شعله‌ورتر شدن آتش جنگ جلوگیری کند. بدین ترتیب، اینگونه عملیات بیشتر با هدف فصل ششم، یعنی تصفیة مسالمت‌آمیز اختلافات، نه فصل هفتم منشور انطباق دارد. در تأیید این نظر، دیوان بین‌المللی دادگستری در نظر مشورتی ۲۰ ژوئیه ۱۹۶۲ که در مورد برخی هزینه‌های این عملیات ارائه کرده است.^{۱۲} با صراحت بیان داشته که آنها نباید شامل به کارگیری قدرت مسلحانه علیه یک کشور شوند. اما این شکل از عملیات کم و بیش این خطر را دارد که به

* UNII MOG: United Nations Iran- Iraq Military Observer Group..

** UNIKOM: United Nations Iraq- Kuwait Observer Mission.

10. Sc.Res. 687 (1991), 3 Apr. 1991. Para 5.

۱۱. فریده شایگان، پیشین، ص ۴۰.

12. ICJ, Reports, 1962, P.169.